

Goeie Môgge Eikel

JOOST BOUWMEESTER

De duinboom bij uitstek is de zomereik. Niet zomaar een boom, maar een met een bijzonder karakter en bijzondere geschiedenis.

Iedere boomsoort heeft z'n eigen kenmerkende gedaante en laat daarmee zijn eigen handtekening achter in het landschap. Winter geeft de vormen prijs. Het verhullende blad werkt als ruim gesneden kleding. Eenmaal ontdaan van het blad en de franje zien we weer wat voor vlees we in de kuip hebben. Vrije expressie en kunst van de natuur; de oorspronkelijke vormen, lijnen, silhouetten en welvingen van de bomen. Netjes 'gekopieerd' en verfraaid door Jacob van Ruisdael (1628-1682) en zijn schildersgilde en daarna tot hún kunst verheven. Toegegeven: een boom vol in het blad is prachtig, maar z'n silhouet van kale, grillige takken, afstekend tegen een lage winterzon en een hemel vol kleuren, is iets heel speciaals.

Voorals de zomereik laat met zijn dominante verschijning een duidelijk visitekaartje achter in het landschap. Lang heeft ie aan die status

kunnen werken. Het was een van de eerste bomen die opsloegen toen na de ijstijd de bodem onder de terugtrekkende gletsjers tevoorschijn kwam. Wel hadden korstmossen, mossen, planten, struiken en lagere bomen voor een humusbodem gezorgd waar de kolos zijn voedsel uit kon halen. Eiken domineerden vooral op de drogere gronden en vormden daar dichte bossen. In de duinstreek waren dat de drogere duinruggen van de strandwallen. De eikenbosjes van de binnenduinstrandbossen en landgoederen zijn daar nog het bewijs van.

Onderdak voor meer dan 40 insecten

In de uitgestrekte oerbossen van hoofdzakelijk zomereiken bepaalden de eiken met hun enorme bladerkroon de samenstelling van het leven in het bos. Vanaf dat moment anticipeerde, de korstmossen-, mossen-, paddenstoelen-, planten- en insectenwereld op de dominante aanwezigheid van de zomereik. Rond de eik ontstond een ecologische gemeenschap, een samenhang van organismen die alleen met elkaar kunnen functioneren. Specifieke soorten korstmossen maken deel uit van dat ecologische gezelschap en groeien uitbundig op de ruwe schors. Vooral de eiken in de duinstreek zijn door de relatief schone lucht behangen met een grote sortering korstmossen zoals pletmos en eikenmos. Een hele wereld van exclusieve paddenstoelen en schimmels ontwikkelde zich rond de boom. Biefstuk-

Overladen met mossen en korstmossen, geplaagd door wind en zand en geknaagd door tal van rupsen, kronkelt de zomereik zich in de Nederlandse duinen in allerlei bochten... en overleeft alles. Foto: Joost Bouwmeester.

De gaai is de natuurlijke verspreider onder de vogels.
Foto: René van Rossum

zwammen en cantharellen zijn de bekendste. Zelfs de eikels hebben hun eigen schimmels: de eikendopzwam en het eikelbekertje. De zomereik biedt inmiddels in Europa onderdak aan meer dan veertig soorten insecten die de eikengallen produceren en honderd soorten dagen nachtvlinders. Het jonge blad aan de boom is nog maar net ontloken of horden rupsen van vele verschillende soorten vreten de boom bijna kaal. Ook het wortelgestel krijgt een aanval van vraatzuchtige onderaardse rupsen te verduren. Maar de zomereik staat zijn mannetje want hij is nu eenmaal zo sterk als... een eik. Als reactie op al die vraat ontwikkelt de boom looizuur in zijn nieuwe blad - het sint-janslot - en wordt vervolgens oneetbaar voor veel soorten rupsen.

Gezaaid door gaaien en eekhoorns

Waar veel insecten verblijven, zijn natuurlijk ook veel vogels en zoogdieren te vinden. In de herfst schakelen de vogels en zoogdieren over op de massa's eikels die de boom in een goed mastjaar produceert. Gaaien en eekhoorns zijn zeer belangrijk voor de eik. Beide leggen in de grond een wintervoorraad van eikels aan. Ze dragen zo bij aan de verspreiding van de boom. Eikels zijn immers te zwaar om door de wind meegevoerd te worden. Dat verklaart waarom je regelmatig een zomereik moederziel alleen, ver van het bos en ver van z'n soortgenoten, op een duinhelling ziet staan. De natuurlijke verspreiding in de duinen beperkt zich tot de binnenduinstrand. De eerste, vaak solitaire exemplaren zijn al te vinden in de duinberkenbosjes. Door de invloed van de zee worden de zo karakteristieke kronen van de eiken geschoren door een met zout en zand beladen zeewind. De dynamiek op de duintjes aan de randen van de duindellen kan de bomen soms zover onder het stuivende zand begraven dat alleen de kroon nog zichtbaar is. De kronkelende stammen en takken geven aan dat hier de grens voor overleving wel bereikt is. Buiten deze typische duinboschages waagt de natuurlijke verspreider - de gaai - zich niet graag en daarom ontbreekt de zomereik vrijwel volledig in het nagegenoeg boomloze dauwbraamlandschap en de buitenduinen. Alleen op de Manteling van Walcheren groeit de zomereik op de zeereep, omdat de boom daar is aangeplant. De indrukwekkende zomereik heeft op deze onnatuurlijke standplaats de vorm van een bonsai aangenomen.

Taaie knokker

Eenmaal ontkiemd is de eik een taaie knokker. In West-Europa is het zelfs het oudst levende organisme. Zomereiken kunnen een leeftijd van 1500 jaar bereiken. De oudste eik haalt een leeftijd van 1800 jaar. Geen wonder dat de oudste bewoners van deze oerbossen de boom heilig

verklaarden en er recht onder spraken. En daar passen of stappen (het is maar net hoe je het ziet) wij mensen ineens in dat ecosysteem. Net als de vlinders 'dansen' wij al eeuwen rond deze boom. Eerst slechts gekleed in huiden en zwaaiend met de stenen bijl om recht te spreken en wat offers te brengen ter meerdere glorie van de Dondergod Thor. Later, in figuurlijke zin, om de boom als gebruiksartikel te beschouwen ter meerdere glorie van vooral... onszelf. Er ontstond een maatschappelijk belang. De eik was plotseling niet meer uit ons bestaan weg te cijferen.

Zomereik dwingt respect af

Zomereiken in de duinstreek krijgen door het klimaat en de bodemgesteldheid op hun standplaats vaak verrassende en zeer afwijkende vormen. Een verbeterde strijd tegen de elementen en het stuivende zand levert een haast misvormde boom op. Rondkronkelende zijarmen en scheef gegroeide kruinen. Wijzend in de richting van de daders: de heersende zeewinden. En dat misvormde uiterlijk was wellicht hun redding. De op een reusachtige, kronkelende toverhazeelaar lijkende eiken ontsnapten aan de bijl. De interesse van de oogstende mens lag bij eersteklas hout en dat komt alleen uit eersteklas bomen. De allereerste boerderijen en schuren werden opgetrokken uit eikenstammen. Zeevaarders bereikten - drijvend op zijn 'lijk' - Amerika en roofden, zeilend onder de vlag van de VOC, tal van overzeese kolonies leeg. Onze huidige welvaart werd zo min of meer gebouwd op de pijlers van de eik. Dwingt respect af, voor de eik wel te verstaan.

Je begrijpt al: uit een eikel komt dus iets groots voort. Petje af! Na deze indrukwekkende staat van dienst kunnen we vol overtuiging en met een gerust hart stellen dat het scheldwoord 'eikel' voortaan een compliment is. Vanaf nu is het dus; 'Goeie mōgge eikel'.....en je dag begint goed.

JOOST BOUWMEESTER IS NATUURFOTOGRAAF.

